

Emancipatie: mensen met een verstandelijke beperking

Methode Active Support

Begin 2006 werd het in Nederland voor het eerst een symposium georganiseerd over Active Support: een Engelse methode voor het bieden van ondersteuning aan mensen met een verstandelijke beperking in de lijn van Supported Employment, Supported Living en Support. John Sijnke ging erheen en werpt een kritische blik op hetgeen werd gepresenteerd.

Door John Sijnke

Active Support is geen nieuwe methode: in Engeland publiceert men er al sinds 1996 over. Alhoewel Active Support zich in principe niet beperkt tot een bepaalde groep mensen met een verstandelijke beperking, wordt bij de Nederlandse introductie de nadruk gelegd op de toepasbaarheid voor mensen met een ernstige verstandelijke beperking. *'Mensen met ernstige verstandelijke beperkingen blijken meer aan te kunnen als zij op een methodische manier uitgedaagd en ondersteund worden een bijdrage te leveren aan de invulling van het leven van alledag. Daarmee vermindert hun afhankelijkheid en passiviteit en krijgen zij op allerlei terreinen meer controle over hun eigen bestaan'*, aldus de symposiumfolder. Deze definitie past naadloos bij de huidige, heersende opvattingen over emancipatie van mensen met een verstandelijke beperking en regie over het eigen leven. En bij de opvatting dat we ons bij dit soort benaderingswijzen absoluut niet moeten beperken tot mensen met een matige tot lichte verstandelijke beperking. Juist voor mensen met een (zeer) ernstige beperking is het een uitdaging hier manieren voor te vinden. Active Support lijkt zo'n manier.

Carrousel

Het symposium Active Support is georganiseerd door 's Heeren Loo Midden Nederland en Reinaerde, samen met het NIZW, en heeft als belangrijkste gast dr. Edwin Jones van de University of Glamorgan in Engeland (Wales). Hij is een van de grondleggers van Active Support, een nieuwe benaderingsmethodiek voor het werken met mensen met een verstandelijke beperking.

Het symposium begint niet met een reeks lezingen maar met een aantal workshops die Active Support vanuit verschillende invalshoeken benadert. Via een carrouselstelsel volgen alle deelnemers (zo'n 200) alle workshops.

De workshop 'Gedrag is communicatie en communicatie is gedrag' confronteert de deelnemers aan het congres onder meer met het belang van eigen vaste patronen en gewoonten, bijvoorbeeld bij het opstaan. Veel mensen met een verstandelijke beperking krijgen niet of nauwelijks de kans zelf te bepalen hoe ze hun dag beginnen. Door persoonlijke behoeften en gewoonten nauwgezet te registreren en die als uitgangspunt te nemen voor een ondersteuningsplan, maak je een heel andere start dan met de gewoonten en patronen die door het systeem (de organisatie, de ondersteuners) zijn bedacht 'omdat het zo nu eenmaal handig werkt'. En dat is een belangrijk aspect van Active Support: de manier van kijken van directe ondersteuners en de bereidheid van het systeem zich daar op af te stemmen.

Een volgende workshop 'Organisatorische voorwaarden' gaat niet alleen om wat de organisatie allemaal moet doen om werken volgens Active Support mogelijk te maken, maar ook om hoe je het op de werkvloer en in het eigen handelen kunt realiseren. De inleiders leggen sterk de nadruk op het verdwijnen van vrijblijvendheid in handelen. De ruimte die organisaties laten (of medewerkers nemen) om het, ondanks een gezamenlijk afgesproken koers, toch ieder op de eigen manier te blijven doen, blijkt vaak funest voor het doen slagen van nieuw geïntroduceerde methodieken. Active Support vraagt om eenduidigheid in handelen. De trainer wekt de indruk dat het bij Active Support vooral zou gaan om het voor iedereen vullen van alle tijd en om éénduidig handelen door alle betrokkenen, waarmee

voorbij wordt gegaan aan individuele behoeften en verschillen. Het wegnemen van disfunctionele vrijblijvendheid is toch iets anders dan het volledige uitbannen van elke flexibiliteit.

Coachen

Een meer concrete benadering van de gewenste eenduidigheid geeft de workshop 'Trainen en coachen'. Het zogeheten instructieplan is een nauwgezette beschrijving van de stappen die gezet moeten worden om iemand iets te leren. Dat plan is vrij minutieus opgezet en moet door alle betrokkenen worden gehanteerd. Wanneer je iemand bijvoorbeeld zelfstandig koffie wilt leren zetten, dan werkt het uiteraard zeer verwarrend en frustrerend als alle begeleiders dat op een verschillende manier doen.

De workshop behandelt ook thema's als beeldvorming (hoe beschrijf je iemand met een beperking, doe je dat net zoals je over je vrienden of familie praat of leg je de nadruk op iemands onmogelijkheden) en coaching. Het coachen van medewerkers in het toepassen van Active Support is een belangrijk onderdeel. In korte trainingen leert men de principes van Active Support, maar het echte leren gebeurt natuurlijk in de praktijk. Ook al begrijpt men de principes, dan nog zal het vaak voorkomen dat men volgens oude patronen denkt en handelt. Inzicht in het eigen handelen krijg je nu eenmaal het beste in de praktijk en als je omgeving je er (op een lerende manier) mee confronteert. Coach Cees de Greef, werkzaam op de Cimbaal, laat de deelnemers ervaren hoe het is als zij 'niet-lerend' worden begeleid en hoe leren bij Active Support verloopt. De Cimbaal heeft ervoor gekozen coaches permanent aan te stellen. Een mooi voorbeeld van een organisatie die de ingeslagen weg serieus neemt en aan de gemaakte keuzes consequenties verbindt. En een belangrijk aandachtspunt voor organisaties die ook van zins zijn om Active Support in te voeren: het is geen vrijblijvende, inhoudelijke methodiek waar je als management verder niets van merkt. Active Support kan alleen resultaat hebben als het een weldoordachte keuze van de organisatie is.

Achterwaarts leren

In de workshop 'Leren en ontwikkelen' krijgen de aanwezigen de kans zich een beeld te vormen hoe Active Support op de werkvloer wordt toegepast. Opmerkelijk is hier dat het zogeheten 'Backward chaining' (achterwaarts ketenen of achterwaarts leren) niet als vanzelfsprekend tot leermethode is gekozen, terwijl die zo goed bij Active Support lijkt te passen. Bij deze leermethode begin je vlak bij het doel en doe je steeds een stapje verder terug. Een voorbeeld hiervan is dat je bij zelfstandig reizen bij het begin kunt beginnen, bijvoorbeeld een strippenkaart kopen, maar dat is nog erg ver weg van het uiteindelijke doel: ergens zelfstandig heen gaan. Bij achterwaarts leren begin je bijvoorbeeld iemand te leren op het stopkopje te drukken en vervolgens uit te stappen. Dat is heel dicht bij het doel en daardoor heel concreet. Als iemand dat onder de knie heeft kun je een stapje teruggaan in de reis (bijvoorbeeld laten afstempelen van een strippenkaart door de chauffeur) en zo steeds meer toevoegen aan zijn of haar vaardigheden. Juist omdat de relatie handeling-doel vanaf het allereerste begin helder is, is deze methode zo geschikt voor mensen met een verstandelijke beperking, die vaak moeite hebben dergelijke relaties te leggen. Daarnaast werkt het directe resultaat motiverend en geeft het ondersteuners een goed inzicht op welk punt de afstand handeling-doel voor de betrokkene te groot en dus te abstract wordt.

Edwin Jones

Tijdens het middagdeel houdt eregast dr. Edwin Jones een boeiend betoog over de achtergronden van Active Support. In organisaties waar Active Support is ingevoerd, blijken de cliënten aanzienlijk meer gerichte ondersteuning te krijgen. Het contrast met de oude situatie is in een aantal voorbeelden nogal schril: van nauwelijks enige rechtstreekse aandacht (enkele minuten per uur!) tot vrij intensieve individuele ondersteuning. Belangrijk daarbij is op te merken dat, passend in de Supportgedachte, niet alleen het professionele circuit wordt ingezet, maar ook het sociale netwerk van mensen met een verstandelijke

beperking. Aan de activering en uitbreiding van dat netwerk wordt veel aandacht besteed. Het zorgvuldig plannen van de dienstverlening is volgens dr. Jones een belangrijk punt, want: 'Failing to plan is planning to fail.'

Emancipatie

Is Active Support nu iets echt nieuws of zijn het andere woorden voor reeds bekende zaken? De wijze waarop diverse aspecten met elkaar verbonden worden (zie ook kader) maken Active Support heel praktisch en niet alleen een manier van kijken waar nog geen concrete uitwerking aan is gegeven. Tijdens dit symposium is een eerste aanzet gegeven om te duiden wat Active Support zou kunnen betekenen. Voor de kritische bezoeker blijft een aantal zaken nog wat in het vage: hoe verhouden bijvoorbeeld individualiteit en regie over het eigen leven zich tot de indruk, die door sommige sprekers wordt gewekt, dat structuur en invulling van alle lege momenten voor iedereen zouden moeten gelden? En wordt de nadruk bij introductie en trainen niet te veel gelegd op het eenduidig toepassen van allerlei hulpmiddelen in plaats van op attitude en bewustwording van het eigen gedrag en de motieven daartoe? Ondanks die kritische kanttekeningen kan Active Support zeker een bijdrage leveren aan verdere emancipatie van mensen met een verstandelijke beperking.

Active Support

Uitgangspunten

- Individueel traject
- Zichtbaar maken van resultaten

Centrale waarden

- Deelname aan samenleving
- Netwerk (relaties)
- Continuïteit (in onder meer relaties)
- Uitbreiding van competenties
- Zeggenschap over het eigen leven
- Gewaardeerde rollen vervullen
- Individualiteit (eigen levensstijl)

Hulpmiddelen

- Behoeftelijst (zie centrale waarden)
- Individueel plan (perspectief en doelen)
- Activiteitenplan (dagindeling met alle activiteiten en werkdoelen)
- Gelegenheidsplan (gelegenheid bieden tot leren, opdoen van ervaringen, ontwikkelen van vaardigheden en in praktijk kunnen brengen van het geleerde)
- Instructieplan (stapsgewijs en eenduidig leren en trainen)

Verschenen in AS, Maandblad voor de activiteitensector
Nr. 3, maart 2006.
Een uitgave van Y-Publicaties
Postbus 10208
1001 EE Amsterdam
(020) 520 60 67
as@y-publicaties.nl